

HRVATSKO-SRPSKI ODNOSI U SJENI TRAUMA 20.STOLJEĆA: SJEĆANJA NA OPERACIJU „OLUJA“

Apstrakt: U članku se analiziraju odnosi Hrvatske i Srbije kroz komemorativne narative vezane za hrvatsku vojnu operaciju Oluja iz 1995. godine. Glavni problem u odnosu između dvije države i dva naroda bez sumnje je suočavanje s traumatičnim iskustvima iz 20. stoljeća. Zadnjih nekoliko godina, nakon dolaska na vlast Aleksandra Vučića u Srbiji, obilježavanje Oluje predstavlja vrhunac političkih i medijskih sukobljavanja između Hrvatske i Srbije. Iako su tumačenja događaja iz kolovoza 1995. i prije toga bila poprilično različita ona ipak nisu izazivala toliko pozornosti kao što je slučaj od 2015. godine, odnosno početka službenog komemoriranja Oluje na najvišem nivou u Srbiji. Korištenjem analize okvira (*frame analysis*) izdvojiti će se glavni okviri, narativ, odnosno struktura argumentacije u komemorativnim praksama u Hrvatskoj i Srbiji vezano za operaciju Oluja.

Ključne riječi: hrvatsko-srpski odnosi, kultura sjećanja, komemoracije, rat u Hrvatskoj, operacija Oluja

Uvod

Iako je prošlo trideset godina od raspada Jugoslavije i više od 25 godina od završetka rata u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini, različite interpretacije događaja iz devedesetih i dalje su dominantno prisutne u političkom i javnom diskursu u Hrvatskoj i Srbiji. Nakon rata iz devedesetih godina i raspada Jugoslavije, politički odnosi Hrvatske i Srbije u najvećoj mjeri su obilježeni povijesnim naslijeđem i nemogućnošću rješavanja trauma iz 20. stoljeća. Odnosi između dvije države od završetka rata imali su svoje uspone i padove, a ovi drugi često su bili povezani s različitim interpretacijama traumatičnih epizoda iz 20. stoljeća.

Tijekom rata odnosi Srbije i Hrvatske bili su prekinuti, a prvi korak u normalizaciji odnosa nastupa međusobnim priznanjem i uspostavom diplomatskih odnosa u drugoj polovici devedesetih.¹ Do značajnijeg poboljšanja odnosa na svim područjima dolazi nakon što je HDZ prvi put izgubio vlast na izborima u Hrvatskoj i rušenja Miloševićevog režima u Srbiji 2000. godine. Značajan doprinos poboljšanju odnosa proizlazio je iz otvaranja prema europskim integracijama, odnosno EU politike integracije zapadnog Balkana koja je inzistirala na regionalnoj suradnji (Proces stabilizacije i pridruživanja). U sljedećim godinama odnosi su postupno napredovali, a hrvatski premijer Ivo Sanader 2004. godine prvi je put posjetio Beograd, prilikom čega je usvojena zajednička izjava s

---

¹ Sporazum o normalizaciji odnosa između Republike Hrvatske i Savezne Republike Jugoslavije sastavljen je 23. kolovoza 1996. U Beogradu. Uz međusobno priznanje, sporazum sadrži niz odredbi vezanih za daljnju normalizaciju odnosa na različitim područjima. https://narodne-novine.nn.hr/clanci/medunarodni/1996_09_10_66.html (pristup ostvaren 7. 10. 2021.)

predsjednikom Srbije i Crne Gore Svetozarom Marovićem, koja je bila okrenuta budućnosti.² Već sljedeće godine srbijanski premijer službeno je posjetio Zagreb, a 2006. godine Sanader je bio u drugom službenom posjetu Srbiji. Ti sastanci označavaju popravljane odnose i opredjeljenje za rješavanje otvorenih pitanja, kao i fokus na budućnost.

Novo zaoštavanje odnosa uslijedilo je nakon proglašenja neovisnosti Kosova u veljači 2008. godine. Hrvatska je zajedno s Mađarskom i Bugarskom priznala neovisnost Kosova 19. ožujka, prateći pritom zacrtanu politiku SAD-a i većine država EU. Iste godine Međunarodni sud pravde u Hagu proglasio se nadležnim za hrvatsku tužbu za genocid protiv SRJ (kasnije Srbije) podnesenu još 1999. godine, a koja se odnosila na zločine počinjene u ratu u Hrvatskoj. Srbija je 2010. podnijela protutužbu protiv Hrvatske navodeći da je Hrvatska prekršila konvenciju o genocidu zločinima protiv Srba tijekom i nakon operacije Oluja u kolovozu 1995. godine. Iako je bilo poprilično izvjesno da će tužbe biti odbačene, jer je slična tužba Bosne i Hercegovine protiv Srbije i Crne Gore odbačena 2007. godine, one su dodatno narušavale odnose između dvije zemlje i iznova vraćale fokus na traume iz dvadesetog stoljeća. Sud je u veljači 2015. u presudi odbacio tužbu Hrvatske i protutužbu Srbije.³

Najbolji odnosi između Hrvatske i Srbije nakon ratova iz devedesetih bili su za vrijeme predsjednika Srbije Borisa Tadića (2004.-2012.) i predsjednika Hrvatske Ive Josipovića (2010.-2015.). Predsjednik Srbije Tadić ispričao se u ime srpskog naroda za zločine u Bosni i Hercegovini 2004., a 2007. godine, tijekom gostovanja u emisiji Nedjeljom u 2 na Hrvatskoj televiziji, ispričao se za zločine u Hrvatskoj.⁴ U srpnju 2010. godine Josipović je bio u prvom službenom posjetu Srbiji, prilikom čega su došli do izražaja prijateljski odnosi dvojice predsjednika koji će obilježiti dobre odnose za vrijeme njihovih mandata.⁵ Važan korak u rekoncilijaciji napravljen je u studenom 2010. godine kad su Josipović i Tadić zajednički posjetili Vukovar (Ovčaru) i Paulin Dvor, prilikom čega su uputili isprike za zločine počinjene nad Hrvatima i Srbima.⁶ Ovakva

---

² "Povijesna prigoda za iskorak prema Europi ne smije se propustiti. Želimo okrenuti novu stranicu u odnosima naših država i naroda, jer je to danas mjera naše povijesne odgovornosti pred budućim generacijama i svijetom". Preuzeto iz: Pauković, D., "Politički odnosi Hrvatske i Srbije – između europskih integracija i povijesnog nasljeđa", u: *Hrvatsko – srpski odnosi u 20. veku; politička i kulturna saradnja*, 2010, 125-137.

³ Pauković, D., „Međusobne tužbe za genocid Hrvatske i Srbije: politički diskurs i utjecaj na hrvatsko-srpske odnose“, u: *Srpsko-hrvatski odnosi, znanjem do zaštite identiteta*. 2016, 55-65.

⁴ "Svim građanima Hrvatske i svim pripadnicima hrvatskog naroda koje su učinili nesrećnima pripadnici moga naroda, upućujem izvinjenje i preuzimam za to odgovornost", "Tadić se izvinio građanima Hrvatske", *B92*, 24. 6. 2007. https://www.b92.net/info/vesti/index.php?yyyy=2007&mm=06&dd=24&nav_category=11&nav_id=252551 (pristup ostvaren 7. 10. 2021.)

⁵ Josipović: "Nismo riješili sve probleme koji postoje u odnosima između dvije države. Opterećuju nas uglavnom oni problemi iz prošlosti za koje nisu krive naše sadašnje politike, niti naše današnje vlade. Ali, na dobrom smo putu da mnoge od problema riješimo i siguran sam da će uskoro doći vrijeme kada ćemo moći reći: gle, više nema razloga da se gleda u prošlost, pogledajmo u budućnost"; Tadić: "Svi smo zaslužili na kraju da živimo pod suverenim evropskim krovom, ponovo zajedno, sa našim kulturama i našim identitetima, ali i našim ekonomskim interesima." „Josipović i Tadić: Riješit ćemo probleme iz prošlosti“, *Deutsche Welle*, 19. 7. 2010., <https://www.dw.com/hr/josipovi%C4%87-i-tadi%C4%87-rije%C5%A1it-%C4%87emo-probleme-iz-pro%C5%A1losti/a-5814447> (pristup ostvaren, 8. 10. 2021.).

⁶ Tadić: „Ovdje sam danas da se poklonim žrtvama i namjera mi je odati im počast. Ovdje sam da, poklanjajući se žrtvama, još jednom uputim riječ isprike, da iskažem žaljenje i stvorim mogućnost da Srbija i Hrvatska okrenu novu stranicu povijesti“.; Josipović: „Ovdje u Paulin Dvoru dogodio se zločin, zločin nema opravdanje. Osveta zločinom nije opravdana. Zločin zaslužuje osudu, žrtve naš pijetet a oni koji su ostali iza žrtava zaslužuju našu ispriku“. Slobodna

politika rekoncilijacije koja uključuje isprike visokih državnih predstavnika postala je raširena nakon kraja hladnog rata. Cilj isprika za povijesne nepravde je da povijest prestane biti prepreka dobrih odnosa između različitih grupa, odnosno da uloga povijesti u sadašnjosti ne predstavlja izvor razdora.⁷ Uobičajeno je da isprike izazovu kritike onog dijela društva koje ih iz različitih razloga ne podržavaju. Tako je bilo i nakon isprika između predsjednika Hrvatske i Srbije.

Rekoncilijacija nije jednosmjernan proces, a to dobro pokazuju odnosi Hrvatske i Srbije koji su se u godinama nakon razdoblja Tadića i Josipovića dramatično pogoršali. To je povezano s potpunim preuzimanjem vlasti u Srbiji 2014. od strane populističke i nacionalističke Srpske napredne stranke, predvođene Aleksandrom Vučićem. Također, u Hrvatskoj na čelo HDZ-a 2012. dolazi Tomislav Karamarko koji je predstavljao desnije krilo stranke, a tadašnji SDP-ov premijer Zoran Milanović svojim načinom komunikacije nije doprinio poboljšanju odnosa. Dodatno zaoštavanje odnosa izazvala je migrantska kriza 2015. godine, kad je došlo do zatvaranja granice između dvije države i radikalizacije uvredljivog diskursa.⁸ U zadnjih nekoliko godina nije se puno promijenilo u odnosima između dvije zemlje, koji variraju od hladnih do neprijateljskih. Ovi zadnji najčešće su vezani za povijest odnosno traume iz 20. stoljeća. U lipnju 2016. godine hrvatska predsjednica Kolinda Grabar-Kitarović i srpski premijer Vučić u Subotici su potpisali Deklaraciju o unaprjeđenju odnosa i rješavanju otvorenih pitanja između Hrvatske i Srbije. U dokumentu se u šest točaka navodi da će se raditi na unaprjeđenju manjinskog položaja Srba u Hrvatskoj i Hrvata u Srbiji, rješavanju graničnog pitanja i sukcesije, pitanju nestalih osoba, suradnji u suzbijanju terorizma i izbjegličke krize i sudjelovanje u zajedničkim prekograničnim i razvojnim projektima EU.⁹ Ova deklaracija, kao i službeni posjet Vučića Zagrebu 2018. nisu previše pomogli u poboljšanju odnosa. Posjet Zagrebu održao se u napetoj atmosferi koja je bila vezana za srbijansku izložbu o ustaškom logoru Jasenovac u sjedištu UN-a, kao i različite izjave u medijima, poput one srpskog ministra obrane Aleksandra Vulina, da će Vučića u Zagrebu dočekati ustaše na trgovima.¹⁰ Iako su poruke zagrebačkog posjeta bile usmjerene na zajedničke interese u budućnosti, on je ipak ostao u sjeni ogromnog jaza koji postoji u interpretaciji traumatične povijesti.¹¹ Rezerviranost prema Vučićevom posjetu Zagrebu bila je vidljiva i u neusklađenosti tema razgovora između

---

Dalmacija, 4. 11. 2010., <https://slobodnadalmacija.hr/vijesti/hrvatska/tadic-se-ispricao-za-ovcaru-josipovic-za-paulin-dvor-foto-115914> (pristup ostvaren, 8. 10. 2021.)

⁷ O politici isprika pogledati: Barkan, E., Karn, A. (eds.), *Taking Wrongs Seriously: Apologies and Reconciliation*, 2006.

⁸ Milanović za AJB: Srbija uvijek svoje poraze tumači kao pobjede, *Al Jazeera*, 25. 9. 2015. <https://balkans.aljazeera.net/news/balkan/2015/9/25/milanovic-za-ajb-srbija-uvijek-svoje-poraze-tumaci-kao-pobjede> (pristup ostvaren 14. 10. 2021.); USTAŠKI UDAR NA SRBIJU! Milanović se ponaša kao Pavelić!, *Informer*, 25. 9. 2015. <https://informer.rs/vesti/srbija/231989/citajte-danasnjem-informeru-ustaski-udar-srbiju-milanovic-ponasa-kao-pavelic> (pristup ostvaren 14. 10. 2021.)

⁹ Grabar-Kitarović i Vučić potpisali Deklaraciju o unaprjeđenju odnosa, *Novi list*, 20. 6. 2016. https://www.novilist.hr/novosti/hrvatska/grabar-kitarovic-i-vucic-potpisali-deklaraciju-o-unaprjeđenju-odnosa/?meta_refresh=true (pristup ostvaren 14. 10. 2021.)

¹⁰ "Vučića će u Zagrebu dočekati ustaše na trgovima, pokušat će doći do njega", *Dnevnik.hr*, 8. 2. 2021. <https://dnevnik.hr/vijesti/svijet/aleksandar-vulin-vucica-ce-u-zagrebu-docekati-ustase-na-trgovima-pokusat-ce-doci-do-njega--506030.html> (pristup ostvaren 14. 10. 2021.)

¹¹ Na zajedničkoj konferenciji za novinare i predsjednica i predsjednik dotakli su se različitih interpretacija povijesti. Grabar-Kitarović: „Ta bremenita povijest još uvijek nam priječi da bismo odnose među državama nazvali prijateljskima“. Vučić: „Po pitanju prošlosti gotovo da ni u čemu nismo saglasni ...“. *Al Jazeera Balkans*, 12. 2. 2018. https://www.youtube.com/watch?v=iXsv-UrMW-U&ab_channel=AlJazeeraBalkans (pristup ostvaren 14. 10. 2021.)

predsjednice Kitarović i premijera Andreja Plenkovića, koji je inzistirao na temi ratne odštete i koja je u konačnici spomenuta u razgovoru Plenkovića i Vučića. Udovice hrvatskih branitelja i udruge ratnih invalida organizirale su prosvjed na glavnom zagrebačkom trgu, tražeći ispriku za agresiju na hrvatsku i plaćanje ratne odštete, ističući ulogu koju je Vučić imao za vrijeme rata u Hrvatskoj, konkretno njegov poznati govor u Glini iz 1995. godine.¹² Vučićevi stavovi iz ratnog razdoblja i različite izjave njega i njegovih najbližih suradnika u posljednjim godinama glavni su argumenti u hrvatskom diskursu, u kojem se tvrdi da do dramatičnog poboljšanja odnosa teško može doći s trenutnom nacionalističkom vladajućom garniturom u Beogradu, koja sustavno revidira povijest i ne priznaje odgovornost Srbije za rat u Hrvatskoj. S druge strane, u srpskom vladajućem političkom diskursu Hrvatska se optužuje za anti-srpsku politiku koja se očituje u položaju Srba u Hrvatskoj (primjerice ćirilica u Vukovaru) i napadima na srbijansko rukovodstvo koji proizlaze iz zavisti zbog jačanja Srbije. Uz to, glavna teza je da Hrvatska ne priznaje ili nedovoljno priznaje zločine nad Srbima, kako u vrijeme NDH tako i one iz devedesetih.¹³ U tom kontekstu obilježavanje Oluje centralna je točka sukobljavanja između Hrvatske i Srbije koje se ponavlja svake godine početkom kolovoza. Obilježavanje Oluje u Hrvatskoj i Srbiji potpuno su dvije različite priče o događajima iz rata u Hrvatskoj koje neprestano proizvode neprijateljski diskurs između dvije zemlje.

Teorija, metodologija, ciljevi

Već u vrijeme zaoštavanja jugoslavenske krize u drugoj polovici osamdesetih, i posljedičnoj liberalizaciji, započinje reprodukcija, reinterpretacija i kreiranje nacionalnih mitova u okviru nacionalnih homogenizacija koje su obilježile raspad Jugoslavije. Taj proces doživljava vrhunac u devedesetima kada započinje sustavna nacionalna izgradnja u novim samostalnim državama.¹⁴ Nacionalna izgradnja u širem smislu je pojam koji može obuhvaćati više različitih procesa, od definiranja identiteta i nacionalnih pokreta među etničkom skupinom koja nema državu, institucionalne izgradnje i konsolidacije nakon ratnih sukoba i/ili promjene režima, do različitih „mekih“ oblika izgradnje nacije koje obuhvaćaju izgradnju i promoviranje zajedničkog identiteta. Upravo u ovaj zadnji aspekt pripadaju različite komemorativne prakse kojima se obilježavaju važne epizode iz nacionalne povijesti. Društveni rituali i tradicije mogu sezati daleko u prošlost, a mogu se samo takvim prezentirati, a zapravo biti nove i svjesno kreirane - „*invented traditions*“,

---

¹² Vučić u Zagrebu: Trebamo gledati u budućnost, *N1*, 15. 2. 2018. <https://hr.n1info.com/video-strana/a29145-vucic-u-zagrebu-trebamo-gledati-u-buducnost/> (pristup ostvaren 14. 10. 2021.); Vučić u Hrvatskoj – posjet od kojega nitko ništa ne očekuje, *Deutsche Welle*, 12. 2. 2018. <https://www.dw.com/hr/vu%C4%8Di%C4%87-u-hrvatskoj-posjet-od-kojega-nitko-ni%C5%A1ta-ne-o%C4%8Dekuje/a-42553334> (pristup ostvaren 14. 10. 2021.)

¹³ Primjerice: Kultura sećanja najbolji odgovor na negiranje naših žrtava, *Politika*, 24. 4. 2021. <https://www.politika.rs/sr/clanak/477656/Kultura-secanja-najbolji-odgovor-na-negiranje-nasih-zrtava> ; Vulin: Politika Hrvatske prema Srbiji je mešavina kompleksa i zle namere, *Politika*, 22. 9. 2021. ; Mogu da kukaju i plaču, Srbija će da ih pretekne, *Politika*, 22. 9. 2021. <https://www.politika.rs/sr/clanak/488267/Mogu-da-kukaju-i-placu-Srbija-ce-da-ih-pretekne> (pristup ostvaren 14. 10. 2021)

¹⁴ O nacionalnoj izgradnji u post-jugoslavenskim državama pogledati: Kolstø, P. (ed.) *Strategies of Symbolic Nation-building in South Eastern Europe*, 2014.

kako ih je definirao Hobsbawm.¹⁵ U slučaju operacije Oluja radi se o novim komemorativnim praksama službeno utemeljenim i obilježavanim od strane države, u Hrvatskoj odmah od prve obljetnice, a u Srbiji od 2015. godine. Sasvim je razumljivo da su najveće napetosti i sukobljavanja u interpretaciji oko događaja iz kolovoza 1995. upravo u vrijeme održavanja komemoracija koje imaju veliku društvenu i političku važnost, pa onda time i medijsku vidljivost. Komemoracije su pogodan teren za sukobljavanje različitih narativa, dramatičnu prezentaciju kao i manipuliranje porukama i simbolima.¹⁶ Možemo reći da u vrijeme komemoracija društvo ponovno „proživljava“ određenu povijesnu epizodu. Takve epizode koje postoje u kolektivnom sjećanju nacije, ili se komemoriraju, nisu statične već je povijest u stalnoj interakciji sa sadašnjošću. U okviru toga važne povijesne epizode ne samo da se reproduciraju nego se ujedno i reinterpreteraju, ovisno o društvenim i političkim potrebama i ciljevima. To je vidljivo i u slučaju komemoriranja i narativa vezano za Oluju, ali i šire vezano za ratove iz devedesetih. Nema sumnje da je operacija Oluja postala važan *lieu de mémoire* ili mjesto sjećanja u hrvatskom i srpskom kolektivnom pamćenju.¹⁷ U Hrvatskoj, Oluja se slavi kao najveća pobjeda i kraj Domovinskog rata, dok u Srbiji predstavlja važnu epizodu u konstrukciji viktimizacije Srba u 20. stoljeću.

U ovom radu usporedit će se komemorativni narativi operacije Oluja u Hrvatskoj i Srbiji pomoću analize okvira (*frame analysis*) ili master narativa. Koncept uokviravanja i analize okvira poprilično je fleksibilan i različito definiran alat za analizu društvenih odnosa. U širokoj definiciji uokviravanje (*framing*) je proces u kojem se određena realnost predstavlja iz rakursa određenog kulturnog ili društvenog konteksta.¹⁸ Kuypers uokviravanje definira kao proces u kojem je određena perspektiva naglašena selekcijom činjenica koje „ističu određene aspekte stvarnosti, a zanemaruju druge“, dok se istovremeno umanjuje značaj ili ignorira činjenice koje ne podupiru naglašenu perspektivu.¹⁹ U širokoj raspravi o operacionalizaciji, dosezima i različitim tumačenjima uokviravanja možda najizraženije je razlikovanje uokviravanja u kojem se manipulira prezentacijom logički istoznačnih informacija (*equivalence framing*)²⁰ od uokviravanja u kojem se manipulira sadržajem (*emphasis framing*).²¹ U slučaju obilježavanja Oluje mogu se uočiti oba načina uokviravanja.

Uz pregled ranijeg razdoblja analiza obuhvaća razdoblje od 2015. do 2021. godine. Početna godina analize je 2015. jer je tada uspostavljeno službeno komemoriranje Oluje u Srbiji. Analizirani su komemorativni govori i izjave glavnih političkih aktera iz Hrvatske i Srbije – predsjednik,

---

¹⁵ Hobsbawm, E., Ranger, T. O. (eds.), *The Invention of Tradition*, 1992.

¹⁶ Gillis, J. (ed.), *Commemorations: Politics of Identity*, 1994.; Kertzer, G. I., *Ritual, Politics, and Power*, 1988

¹⁷ Vrlo utjecajni francuski povjesničar Pierre Nora autor je koncepta *lieu de mémoire* kojeg definira kao bilo koju materijalnu ili nematerijalnu formu koja ima značenje za sjećanje određene zajednice. U tom smislu to može biti primjerice grad, spomenik, muzej, knjiga, institucija ili bilo koja nematerijalna forma, kao što su različite društvene navike ili komemoracije. Nora, P., *Realms of memory: rethinking the French past*, 1996, str. XVII.

¹⁸ Goffman, E., *Frame analysis: An essay on the organization of experience*, 1986.

¹⁹ Kuypers, J. A., "Framing Analysis" u: Kuypers, J. A., ur. *Rhetorical Criticism*. 2009, 182. Plymouth: Lexington Books.

²⁰ Jednostavan primjer bio bi čaša je napola prazna ili napola puna.

²¹ Cacciatore, M. A., Scheufele, D., Iyengar, S. "The End of Framing as we Know it ... and the Future of Media Effects". *Mass Communication and Society*, 2016, 19:1, 7-23.

premijer, ministri u Vladi i zastupnici u parlamentu. Upotrebom analize okvira izdvojiti će se glavni elementi odnosno okviri komemorativnih narativa o operaciji Oluja u Hrvatskoj i Srbiji.

Operacija Oluja

U 5 sati ujutro, 4. kolovoza 1995. godine, započela je Oluja, najobuhvatnija vojna akcija u ratu u Hrvatskoj. Hrvatske vojne i policijske snage u nekoliko su dana porazile vojne snage Republike Srpske Krajine (RSK) u UN-ovim sektorima Sjever i Jug, čime je praktički završio rat u Hrvatskoj. RSK, odnosno teritorij pod kontrolom pobunjenih Srba, uspostavljena je u početnom razdoblju rata u Hrvatskoj kad su pobunjeni Srbi, JNA i paravojne postrojbe iz Srbije do kraja 1991. zauzele više od četvrtine hrvatskog teritorija, s ciljem ostanka u zajedničkoj srpskoj državi. Već do kraja 1991. s područja pod kontrolom pobunjenih Srba i ratom pogođenih područja izbjeglo je ili je protjerano više od 300 000 Hrvata i ostalog nesrpskog stanovništva. S druge strane, oko 200 000 Srba napušta teritorij pod hrvatskom kontrolom, a između dvije i tri tisuće srpskih kuća je uništeno.²² U ratu u Hrvatskoj ukupno je poginulo, ubijeno ili nestalo oko 16 000 hrvatskih vojnika i civila i do oko 4000 Srba na području RSK.²³

Akcija Oluja rezultat je nepomirljivih stavova i onda neuspješnih pregovora između hrvatske vlade i pobunjenih Srba o položaju RSK. Za hrvatsku stranu radilo se o teritoriju međunarodno priznate države koji se, pregovorima ili vojno, treba reintegrirati u ustavno pravni poredak države, dok je za pobunjene Srbe RSK bila ravnopravna strana i *de facto* država kojoj je glavni cilj bio ujedinjenje sa Srbijom, a kasnije i Republikom Srpskom. Uz te različite scenarije pobunjenih Srba o „srpskom narodu u jednoj državi“²⁴ (federalna jedinica u ostatku Jugoslavije, ujedinjenje sa Srbijom, ujedinjenje s Republikom Srpskom) važno je istaknuti da ponovno uključivanje u samostalnu hrvatsku državu nije dolazilo u obzir.²⁵ U tom kontekstu lakše je razumjeti zašto su pobunjeni Srbi odbili plan Z4 međunarodne zajednice o mirnoj reintegraciji, koji im je na jednom dijelu RSK praktički osiguravao državu u državi.²⁶

---

²² Barić, N., *Srpska pobuna u Hrvatskoj*, 2005, 125, 137.

²³ Barić, N., *Srpska pobuna u Hrvatskoj*, 2005, 125.; Živić, D. „Izravni demografski gubitci (ratne žrtve) hrvatske (1990.-1998.) uzrokovani velikosrpskom agresijom i neke njihove posljedice“, *Društvena istraživanja : časopis za opća društvena pitanja*, Vol. 10 No. 3 (53), 2001., 473.

²⁴ Ustav RSK u pretposljednem 123. članu navodi: „Republika Srpska Krajina će sa drugim dijelovima srpskog naroda na teritoriji Jugoslavije i njenim državama i dalje graditi čvrste državne veze sve u cilju stvaranja zajedničke države srpskog naroda.“, Pauković, D. (ur.), *Uspom i pad Republike Srpske Krajine*, 2005, 131.

²⁵ Nacionalne homogenizacije u pripremi i tijekom rata rezultirale su velikom etničkom distancom i neprijateljstvom između Hrvata i Srba što se očitovalo u nizu različitih zločina potaknutim nacionalnom pripadnošću. U takvom kontekstu mirna reintegracija i suživot činili su se teško ostvarivim. Od početka srpskog nacionalnog pokreta u osamdesetima bilo kakva samostalna hrvatska država značila je obnovu NDH s jednakim posljedicama za Srbe, a hrvatsko vodstvo predvođeno HDZ-om izravno je povezivano s ustaštvom. Snažna propaganda o neprihvatljivosti hrvatske države prisutna je tijekom cijelog rata, a zločini koje je činila hrvatska strana, primjerice u Medačkom džepu, dodatno su potpaljivali taj strah. O odnosu srpskog novinstva prema HDZ-u prije rata pogledati: Pauković, D. „Konstrukcija neprijatelja: HDZ u Politikinoj rubrici „Odjeci i reagovanja“ 1989./91.“, 2008, 113-125. O atmosferi u RSK, vezano za suživot s Hrvatima i reintegraciju, pogledati: Barić, N., *Srpska pobuna u Hrvatskoj*, 2005, 535-546.

²⁶ Pauković, D. (ur.), *Uspom i pad Republike Srpske Krajine*, 2005, 359-382.

Iznimno dobro planirana, pripremljena i provedena akcija od strane hrvatskih snaga u kombinaciji s generalno lošim stanjem u RSK i podjelama između Knina, Pala i Beograda, rezultirali su krahom RSK u samo nekoliko dana.²⁷ Drugog dana operacije, 5. kolovoza, hrvatska vojska ulazi u Knin, a 7. kolovoza hrvatsko vodstvo proglašava kraj borbi. Već prvog dana akcije vodstvo pobunjenih Srba izdaje odluku o evakuaciji civilnog stanovništva čime započinje egzodus srpskog stanovništva u kojem RSK napušta između 100 000 i 200 000 ljudi.²⁸ Unatoč pozivu predsjednika Tuđmana srpskom stanovništvu da ne napušta svoje domove ako nisu sudjelovali u pobuni, zasigurno nije bilo puno žaljenja u hrvatskom rukovodstvu zbog odlaska Srba.²⁹

Sama akcija provedena je brzo i planski, na visokoj vojničkoj razini. Međutim, tjednima i mjesecima nakon akcije, uslijedilo je rašireno pljačkanje i palež imovine, kao i relativno brojna ubojstva preostalih civila. Nema preciznih podataka koliko je točno ljudi ubijeno, ona se kreću od nekoliko desetaka do nekoliko stotina.³⁰ Neovisno o brojevima, nema sumnje da su događaji nakon Oluje bacili mrlju na hrvatsku državu koja nije uspjela zaštititi imovinu i živote preostalih Srba, a sankcioniranje počinitelja zločina nije bilo primjereno.³¹

Haški sud u prvostupanjskom postupku 2011. godine donio je osuđujuću presudu za hrvatske generale Antu Gotovinu i Mladena Markača za zločine počinjene u Oluji. Žalbeno vijeće je u drugostupanjskom postupku u studenom 2012. poništilo osuđujuće presude i donijelo oslobađajuće presude za generale Gotovinu i Markača, utvrdivši da nije bilo protupravnih topničkih napada na gradove Knin, Benkovac, Obrovac i Gračac i da nije postojao udruženi zločinački poduhvat.³² Oslobađajuća presuda izazvala je erupciju veselja u Hrvatskoj, a odluka je uglavnom ocijenjena kao pobjeda istine i potvrda obrambenog karaktera Domovinskog rata.³³ Odluka haškog suda u Srbiji je proglašena skandaloznom, a oslobađanje hrvatskih generala još je

---

²⁷ O neuspjehu izgradnje države u RSK pogledati: Kolstø, P., Pauković, D. "The Short and Brutish Life of Republika Srpska Krajina: Failure of a De Facto State", *Ethnopolitics*, 13:4, 2014, 309-327. O sukobima unutar srpskih rukovodstava pogledati: Caspersen, N. *Contested Nationalism: Serb Elite Rivalry in Croatia and Bosnia in the 1990s*, 2010. O pogledu na pad RSK iz perspektive general vojske RSK pogledati: Sekulić, M. *Knin je pao u Beogradu*, 2000.

²⁸ Goldstein, I., *Hrvatska povijest*, 2003, 420.; Barić, N., *Srpska pobuna u Hrvatskoj*, 2005, 552.

²⁹ Barić, N., *Srpska pobuna u Hrvatskoj*, 2005, 555-563.

³⁰ Izvješće Hrvatskog helsinškog odbora iz 2001. navodilo je ukupnu brojku od 677 ubijenih civila. Međutim, to izvješće je osporeno na suđenju hrvatskim generalima, a Raspravno vijeće nije uključilo dokument u dokazni materijal. Državno odvjetništvo RH donosi podatak o ukupno 214 civilnih žrtava svih kategorija, žrtava rata, žrtava kaznenog djela ubojstva i žrtava ratnih zločina. Vojna operacija Oluja i poslije – Izvještaj, HHO, 2001. <https://snv.hr/oluja-u-haagu/media/sg1/sg1-04-vojna-operacija-oluja-hr.pdf>. Sažetak rasprave o broju žrtava i ratnih zločina pogledati: Evidencija nepravde, *Novosti*, 6. 8. 2020. <https://www.portalnovosti.com/evidencija-nepravde> (pristup ostvaren 12. 10. 2021.)

³¹ Pavlaković, V. "From Conflict to Commemoration: Serb-Croat Relations and the Anniversaries of Operation Storm", 2009, 73-82.; Barić, N., *Srpska pobuna u Hrvatskoj*, 2005, 559.

³² Sažetak presude Žalbenog vijeća u postupku protiv Ante Gotovine i Mladena Markača, Žalbeno vijeće, Den Haag, 16. studenog 2012. https://www.icty.org/x/cases/gotovina/acjug/bcs/121116_summary.pdf (pristup ostvaren 10. 10. 2021.).

³³ Pobjeda istine: Sloboda za hrvatske generale, *Večernji list*, 24. 12. 2012. <https://www.vecernji.hr/vijesti/pobjeda-istine-sloboda-za-hrvatske-generale-488483> (pristup ostvaren 16. 10. 2021.)

jednom potvrdilo politički i antisrpski karakter Međunarodnog suda za ratne zločine na području bivše Jugoslavije (ICTY).³⁴

Oluja u Hrvatskoj – proslava legitimne pobjede i kraja rata

Domovinski rat predstavlja temeljni mit suvremene hrvatske države. U preambuli Ustava (Izvorišne osnove) piše: „pobjedom u Domovinskom ratu (1991.-1995.) hrvatski je narod iskazao svoju odlučnost i spremnost za uspostavu i očuvanje Republike Hrvatske kao samostalne i nezavisne, suverene i demokratske države“.³⁵ Hrvatski sabor 2000. godine donosi Deklaraciju o Domovinskom ratu u kojoj se navodi: „Republika Hrvatska vodila je pravedan i legitiman, obrambeni i osloboditeljski, a ne agresivni i osvajački rat prema bilo kome u kojem je branila svoj teritorij od velikosrpske agresije unutar međunarodno priznatih granica.“³⁶ Deklaracija je donesena u kontekstu i kao odgovor na rasprave o Domovinskom ratu tijekom 2000., kada se otvorenije počelo u javnosti govoriti o tamnim stranama Domovinskog rata. U hrvatskom društvu, za razliku od sjećanja na Drugi svjetski rat, postoji popriličan konsenzus oko pitanja Domovinskog rata. Razlike dolaze do izražaja kad se pogledaju narativi ostalih država iz bivše Jugoslavije. Generalno, kultura sjećanja na Domovinski rat u Hrvatskoj počiva na dva temeljna motiva – heroizam i žrtva. Problematici dio kulture sjećanja na Domovinski rat odnosi se na suočavanje sa zločinima i nepravdama počinjenim od hrvatske strane. To se ne odnosi samo na pljačkanja i zločine nakon Oluje, već i na one počinjene nad Srbima koji su ostali lojalni i na teritoriju pod hrvatskom kontrolom. U okviru toga, suradnja s ICTY i izručenje generala godinama je bila glavna tema u pregovorima o pristupanju EU.³⁷ Problem je bio u tome koliko suočavanje s hrvatskim zločinima narušava karakter i glavni narativ o opravdanom i obrambenom ratu. Vjerojatno je oslobađajuća presuda generalima olakšala postupno otvaranje i suočavanje s hrvatskim zločinima, a da se pri tome ne dovodi u pitanje karakter rata. To je vidljivo i u obilježavanju Oluje, pri čemu se posljednjih godina u narativ postupno uključuje i stradanje srpskih civila.

Operacija Oluja u hrvatskoj kulturi sjećanja predstavlja glavnu i završnu epizodu o pobjedničkom Domovinskom ratu. U suprotnosti (i odnosu) s pričom o viktimizaciji o padu Vukovara, operacija Oluja u Hrvatskoj postala je kamen temeljac pobjedničkog narativa o Domovinskom ratu. Iz tog razloga, za razliku od obilježavanja komemoracije u Vukovaru gdje se tuguje za žrtvama, u Kninu se slavi pobjeda. Uspješno oslobađanje okupiranog hrvatskog teritorija i na kraju pobjeda u ratu

---

³⁴ Vlada Srbije ogorčena zbog oslobađanja Gotovine i Markača, *Politika*, 16. 11. 2012. <https://www.politika.rs/sr/clanak/240175/Vlada-Srbije-ogorcena-zbog-oslobadanja-Gotovine-i-Markaca> (pristup ostvaren 16. 10. 2021.)

³⁵ Ustav Republike Hrvatske, *Narodne novine*, https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2001_05_41_705.html (pristup ostvaren 16. 10. 2021.)

³⁶ Deklaracija o Domovinskom ratu, *Narodne novine*, https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2000_10_102_1987.html (pristup ostvaren 16. 10. 2021.)

³⁷ Pavlaković, V., Pauković, D., “Framing the Nation: An Introduction to Commemorative Culture in Croatia, 2019, str. 1-28

službeno se obilježava 5. kolovoza - Dan pobjede i domovinske zahvalnosti i Dan hrvatskih branitelja (blagdan, neradni dan).³⁸

Prva proslava održana je odmah 1996. godine u Kninu, a u Tuđmanovo vrijeme centralna proslava nije uvijek bila u Kninu. Od 2000. godine Knin se uspostavlja kao centralno mjesto proslave Oluje, a s promjenom vlasti prvi put se prilikom proslave moglo čuti i o zločinima koje je počinila hrvatska strana. Za vrijeme Sanaderove Vlade 2004. uspostavlja se praksa da svi najviši dužnosnici – predsjednik, premijer i predsjednik sabora sudjeluju u proslavi. Na desetoj godišnjici operacije naglašena je legitimnost i opravdanost akcije, a zločini koji su se dogodili nakon označeni su kao marginalni i koji ne dovode u pitanje samu akciju. Te godine prvi put je organizirana proslava Oluje u Čavoglavama, rodnom selu pjevača Marka Perkovića Thompsona. Promjena politike u odnosu prema suradnji s ICTY-om izazvala je nezadovoljstvo dijela javnosti, smatrajući da se time dovodi u pitanje obrambeni i pravedni karakter Domovinskog rata. U okviru toga proslava u Čavoglavama postala je mjesto gdje „obični narod“ istinski slavi Oluju, dok je službena kninska proslava obilježena govorima pragmatičnih političara. Thompson, za desničare domoljub, a za ljevičare pobornik ustaštva, navodno je počeo s organizacijom paralelne proslave zbog toga što u vrijeme Račanove vlade nije bio dobrodošao u Kninu.³⁹ Proslava u Čavoglavama već od prve godine privukla je desetine tisuća ljudi, a sam događaj je skoro cjelodnevna fešta koja kulminira u večernjim satima koncertom Thompsona. Cijeli događaj je nabijen desnom simbolikom, uz poneka eksplicitna ustaška obilježja. Ipak, tu se radi o marginalnoj pojavi koju redovito nastoji kontrolirati policija.⁴⁰ Proslava u Čavoglavama je i nastavak kninske proslave, a djelomično i kontra obilježavanje Oluje, nasuprot političkoj eliti. Dio sudionika nakon službenog kninskog dijela odlazi u Čavoglave na feštu. Uz to, za dvadesetu obljetnicu 2015. godine (i 2016.) Thompsonov koncert bio je u Kninu kao dio službenog programa, što je rezultiralo najmasovnijom proslavom ikada.

Mjesta sjećanja proizvode snažnu političku legitimizaciju i ujedno služe kao instrumenti političke moći, a to je vidljivo i u obilježavanju Oluje.⁴¹ Politički i memorijski akteri natječu se za upotrebu određenog mjesta sjećanja koje koriste za legitimizaciju svoje pozicije i/ili delegitimizaciju političkih i ideoloških protivnika. Tako su govori premijera Milanovića i predsjednika Josipovića u Kninu tijekom 2014. bili prekidani zvižducima, a za što je premijer optužio oporbu koja koristi obilježavanje Oluje za predizbornu kampanju.⁴² Milanović je prije obilježavanja Oluje 2021., sada u ulozi predsjednika republike, predložio da se centralno obilježavanje ne održava svake godine u

---

³⁸ Zakon o blagdanima, spomendanima i neradnim danima u Republici Hrvatskoj, *Narodne novine*, 110/2019.

³⁹ Proslava Oluje u Čavoglavama: ustaštvo ili hrvatstvo?, *Deutsche Welle*, 6. 8. 2012. <https://www.dw.com/hr/proslava-oluje-u-%C4%8Davoglavama-usta%C5%A1tvo-ili-hrvatstvo/a-16146713> (pristup ostvaren 19. 10. 2021.)

⁴⁰ Policija će snimati proslavu u Čavoglavama, *tportal*, 2. 8. 2013. <https://www.tportal.hr/vijesti/clanak/policija-ce-snimati-proslavu-u-cavoglavama-20130802> (pristup ostvaren 19. 10. 2021.)

⁴¹ Winter, J. „Sites of Memory“, 2010, 315.

⁴² Milanovića i Josipovića izviždali, premijer uzvratilo: Dođite na Markov trg!, *Večernji list*, 5. 8. 2014. <https://www.vecernji.hr/vijesti/drzavni-vrh-na-proslavi-19obljetnice-oluje-u-kninu-954116> (pristup ostvaren 19. 10. 2021.)

Kninu, već je spomenuo Glinu i Petrinju.⁴³ Na to mu je potpredsjednik Vlade Tomo Medved odgovorio da Knin zbog svoje simboličke ostaje centralno mjesto proslave, što ne isključuje obilježavanje na drugim mjestima, koja se i inače održavaju.⁴⁴

Glavni okviri u govorima

U nastavku će se izdvojiti glavni okviri i nekoliko primjera u govorima s obilježavanja Oluje od 2015. do 2021. godine. Najvažniji diskurzivni okviri nisu se značajno mijenjali u odnosu na prijašnje razdoblje. Proslava veličanstvene, legitimne i opravdane akcije i pobjeda u ratu protiv velikosrpske agresije centralni je okvir narativa.

Sloboda je najveće blago i nikome ne trebamo dokazivati koliko je Oluja, nakon mučne 4 godine ubijanja i progona u okupiranim područjima bila opravdana, koliko je bila potrebna, koliko je novih žrtava spriječila u Hrvatskoj i izvan Hrvatske u njezinoj neposrednoj blizini i koliko je bila neizbježna. (Knin, 2015. Zoran Milanović, predsjednik Vlade)⁴⁵

Veličanstvenom pobjedom hrvatskih branitelja čiji je vrhunac bila upravo vojno-redarstvena akcija Oluja, koju ovdje u hrvatskom kraljevskom gradu Kninu s ponosom slavimo. (Knin, 2016. Kolinda Grabar-Kitarović, predsjednica RH)⁴⁶

Zbog svega toga, Oluje je uistinu bila prekretnica i za Hrvatsku i za cijeli jugoistok Europe i ostatak će upamćena kao najveća pobjeda u hrvatskoj povijesti. (Knin, 2017. Andrej Plenković, predsjednik Vlade)⁴⁷

Nikome nećemo dopustiti da dovodi u pitanje obrambenost Domovinskog rata i legitimitet Oluje. To je poruka i našoj susjednoj zemlji. (Knin, 2021. Andrej Plenković, predsjednik Vlade)⁴⁸

Drugi temeljni okvir je heroizam i zahvala hrvatskim braniteljima koji 5. kolovoza ujedno službeno obilježavaju svoj dan.

U toj velikosrpskoj agresiji, njezinim tenkovima, topovima i avionima hrvatski branitelji su se suprotstavljali najviše domoljubljem, ustrajnošću i posebno vjerom u istinu i pravdu. (Knin, 2015. Josip Leko, predsjednik Hrvatskog sabora)⁴⁹

---

⁴³ Milanović predlaže: Neka proslava Oluje ove godine bude u Glini, Knin nije Berlin, to je bio jedan ranžirni kolodvor gdje se gojio Ratko Mladić, *tportal*, 1. 6. 2021. <https://www.tportal.hr/vijesti/clanak/milanovic-predlaze-neka-proslava-oluje-ove-godine-bude-u-glini-knin-nije-berlin-to-je-bio-jedan-ranzirni-kolodvor-gdje-se-gojio-ratko-mladic-20210601> (pristup ostvaren 19. 10. 2021.)

⁴⁴ Medved odgovorio Milanoviću: Proslava Oluje ostaje u Kninu, *Indeks.hr*, 4. 6. 2021. <https://www.index.hr/vijesti/clanak/medved-odgovorio-milanovicu-proslava-oluje-ostaje-u-kninu/2281141.aspx> (pristup ostvaren 19. 10. 2021.)

⁴⁵ Knin transkript, FRAMNAT, <http://framnat.eu/knin-transkripti/> (pristup ostvaren 19. 10. 2021.)

⁴⁶ Isto.

⁴⁷ Isto.

⁴⁸ Plenković u Kninu: Oluja je legitimna, to je poruka Srbiji, *Večernji list*, 5. 8. 2021. <https://www.vecernji.hr/vijesti/plenkovic-necemo-dopustiti-da-se-dovodi-u-pitanje-legitimnost-oluje-1513339> (pristup ostvaren 19. 10. 2021.)

⁴⁹ Knin transkript, FRAMNAT, <http://framnat.eu/knin-transkripti/> (pristup ostvaren 19. 10. 2021.)

Sjećamo se s poštovanjem našeg prvog predsjednika i vrhovnika dr. Franju Tuđmana te ujedno iskazujemo zahvalnost svima koji su tih dana na bilo koji način pridonijeli oslobođenju najvećeg dijela domovine i ponovnoj uspostavi zakonite hrvatske vlasti nakon što je samo nekoliko sati prije okupiranim područjima. (Knin, 2017. Kolinda Grabar-Kitarović, predsjednica RH)⁵⁰

Drugi snažan osjećaj koji nas obuzima je zahvalnost. I to ponajprije prema hrvatskim braniteljima, kao trajnu obvezu svih nas koji smo danas baštinici tada izvojevane slobode. (Knin, 2020. Andrej Plenković, predsjednik Vlade)⁵¹

Uz ova dva temeljna okvira još se nekoliko tema redovito pojavljuje u govorima. Vrlo važan dio narativa vezan je za sam karakter proslave. Naglašava se da se slavi kraj rata, a ne tragedija srpskog naroda.⁵² Ostali okviri su zajedništvo u vrijeme Domovinskog rata kao ideal, pogled u budućnost, odnosno razvoj društva i ostvarenje državnih ciljeva.

Posebno važan okvir u kontekstu hrvatsko-srpskih odnosa i suočavanja s tamnim stranama Domovinskog rata i Oluje je odnos prema zločinima koji su se dogodili za vrijeme i nakon akcije. Već je spomenuto da se od promjene vlasti 2000. godine u obilježavanju Oluje povremeno spominju i srpske žrtve, odnosno zločini koje je počinila hrvatska strana. Pri tome se nikad ne dovodi u pitanje karakter rata i najveća odgovornost tadašnje Miloševićeve politike.

Žalimo za svakim izgubljenim životom, i hrvatskim i srpskim. No, opet naglašavam da je uzrok tome bila Miloševićeva ekspanzionistička velikosrpska politika. (Knin, 2015. Kolinda Grabar-Kitarović, predsjednica RH)⁵³

Značajan napredak po ovom pitanju učinjen je 2020. godine kada je došlo do dogovora unutar vladajuće koalicije, odnosno HDZ-a i SDSS-a o prisustvu potpredsjednika Vlade iz redova SDSS-a Borisa Miloševića na obilježavanju Oluje u Kninu. U okviru tog dogovora potpredsjednik Vlade iz redova HDZ-a Tomo Medved sudjelovao je krajem kolovoza na komemoraciji u Gruborima za ubijene srpske civile nakon akcije Oluja.⁵⁴ Za razliku od govora koje je premijer Plenković održao u prijašnjim godinama povodom obilježavanja Oluje u Kninu, 2020. godine izravno je spomenuo hrvatske zločine:

---

⁵⁰ Isto.

⁵¹ Govor predsjednika Vlade Andreja Plenkovića na obilježavanju Dana pobjede i domovinske zahvalnosti, Dana hrvatskih branitelja i 25. Obljetnice vojno-redarstvene operacije „Oluja“, 5. kolovoza 2020., Vlada Republike Hrvatske. 5. 8. 2020. <https://vlada.gov.hr/vijesti/oluju-obiljezavamo-u-znaku-pobjede-zahvalnosti-i-ponosa-uz-osjecaj-pomirbe-i-pijeteta/30080> (pristup ostvaren 19. 10. 2021.)

⁵² Hrvatska danas ne slavi rat, ne slavi ničiju patnju niti progonstvo. Neka to bude jasno svima kojima to još nije jasno. Hrvatska je poduzela sve da rata ne bude, nudila je mirna rješenja i bila je odbijena. Hrvatska danas slavi slobodu i mir, čista srca slavi pobjedu, prekretnicu koja je dokrajčila ružan, nametnut i osobito podao rat. (Knin, 2015. Zoran Milanović, predsjednik Vlade) Knin transkript, FRAMNAT, <http://framnat.eu/knin-transkripti/> (pristup ostvaren 19. 10. 2021.)

⁵³ Knin transkript, FRAMNAT, <http://framnat.eu/knin-transkripti/> (pristup ostvaren 19. 10. 2021.)

⁵⁴ Uz potpredsjednika Medveda na komemoraciji u Gruborima sudjelovao je i predsjednik Milanović. Medved u Gruborima: Hrvatska kao pobjednik u Domovinskom ratu žali zbog svih stradalih, *Večernji list*, 25. 8. 2020. <https://www.vecernji.hr/vijesti/medved-hrvatska-kao-pobjednik-u-domovinskom-ratu-zali-zbog-svih-stradalih-1426419> (pristup ostvaren 20. 10. 2021.)

Utoliko više žalimo i za žrtve ratnih zločina počinjenih s hrvatske strane, kojih je nažalost bilo, jer legitimno pravo na obranu nije i ne može biti opravdanje za nedjelo – te je svaki takav čin bolan za sve obitelji žrtava i ružan ožiljak na pravedno lice i obrambeni karakter Domovinskog rata. Svjesni smo isto tako da je naša pobjeda u Oluji bila traumatična za mnoge hrvatske Srbe koji je ponajprije povezuju s odlaskom dijela srpskog stanovništva iz njihovih domova i zavičaja na dotad okupiranim područjima... Pijetet i prema nedužnim srpskim žrtvama od Paulin Dvora do Varivoda, čime ne dovodimo u pitanje legitimnost ni pravednost Domovinskog rata niti umanjujemo pobjedu postignutu u Oluji.⁵⁵

U izjavi za medije nakon programa u Kninu Milošević je istaknuo da je zadatak Vlade smanjiti tenzije u društvu:

Društvo je sazrelo da čujemo jedni druge i da poštujemo jedni druge bez obzira na nacionalnost. Važno je da društvo prihvati da su Srbi u Hrvatskoj imali svoje žrtve i svoja stradanja i da sjećanja na te žrtve moramo poštovati.⁵⁶

Ove godine nije se ponovila 2020., odnosno Milošević nije prisustvovao na obilježavanju Oluje u Kninu, a Medved nije prisustvovao na komemoraciji u Gruborima. Prema objašnjenju Miloševića i Medveda ne radi se o koraku unazad, jer je na 25. obljetnicu poslana poruka i zacrtan cilj od kojeg se ne odustaje.⁵⁷ U svom govoru u Kninu 2021. premijer Plenković nije se kao prethodne godine opširno osvrnuo na srpske žrtve već je poslao poruku Srbiji:

I upravo zato, simboličke geste iskazane na prošlogodišnjoj obljetnici Oluje nastavljamo provoditi u djelo, vodeći se politikom pomirbe, suživota i razumijevanja, uz poštovanje povijesne istine i izražavanje pijeteta svim nedužnim žrtvama. Ali velikodušnost u pobjedi ne znači da ćemo ikad ikome dopustiti da dovodi u pitanje legitimnost Oluje ni obrambeni karakter Domovinskog rata. To je poruka i našoj susjednoj zemlji, Srbiji koja bi, po meni, trebala napustiti jalovu retoriku prošlosti, suočiti se sa svojom odgovornošću i okrenuti se politici pomirenja i budućnosti.⁵⁸

Oluja u Srbiji – etničko čišćenje i planirani zločin nad Srbima

Operacija Oluja u srpskom diskursu od početka je potpuno drugačije tumačena. Za razliku od Hrvatske, u Srbiji sve do 2015. godine nije postojalo službeno državno obilježavanje stradanja Srba u Oluji. U organizaciji izbjeglih Srba organizirane su različite manifestacije i parastosi koji su imali većeg ili manjeg odjeka u srbijanskoj javnosti. Povodom desete obljetnice Oluje tadašnji predsjednik Srbije Boris Tadić ocijenio je Oluju kao smišljeni zločin i etničko čišćenje. Premijer

---

⁵⁵ Oluju obilježavamo u znaku pobjede, zahvalnosti i ponosa, uz osjećaj pomirbe i pijeteta, Vlada Republike Hrvatske, 5. 8. 2020. <https://vlada.gov.hr/vijesti/oluju-obiljezavamo-u-znaku-pobjede-zahvalnosti-i-ponosa-uz-osjecaj-pomirbe-i-pijeteta/30080> (pristup ostvaren 20. 10. 2021.)

⁵⁶ Milošević u Kninu nakon govora Plenkovića: Ovo je tek prvi korak, *Index.hr*, 5. 8. 2020. <https://www.index.hr/vijesti/clanak/milosevic-u-kninu-nakon-govora-plenkovica-ovo-je-tek-prvi-korak/2203083.aspx> (pristup ostvaren 20. 10. 2021.)

⁵⁷ Milošević: Ne idem u Knin, ali to nije korak unazad, *N1*, 2. 8. 2021. <https://hr.n1info.com/vijesti/milosevic-ne-idem-u-knin-ali-to-nije-korak-unazad/> ; Tomo Medved za *N1*: Ove godine ne idem u Grubore, *N1*, 2. 8. 2021. <https://hr.n1info.com/vijesti/tomo-medved-ove-godine-ne-idem-u-grubore/> (pristup ostvaren 19. 10. 2021.)

⁵⁸ Uvijek ćemo dostojanstveno slaviti Oluju, kako bi i buduće generacije njegovale vrijednosti Domovinskog rata, Vlada Republike Hrvatske, 5. 8. 2021. <https://vlada.gov.hr/vijesti/uvijek-cemo-dostojanstveno-slaviti-oluju-kako-bi-i-buduce-generacije-njegovale-vrijednosti-domovinskog-rata/32708> (pristup ostvaren 20. 10. 2021.)

Srbije Vojislav Koštunica nazvao je Oluju najvećim etničkim čišćenjem nakon Drugog svjetskog rata. I u sljedećim godinama političko vodstvo Srbije iznosilo je iste ocjene o Oluji, tražeći priznavanje zločina i kažnjavanje počinitelja.⁵⁹ U okviru toga dolazilo je do prepucavanja Zagreba i Beograda, primjerice predsjednika Stjepana Mesića i Tadića 2005. i 2008.⁶⁰

U veljači 2005. u Beogradu je održana je „obnoviteljska sjednica“ Skupštine Republike Srpske Krajine na kojoj je formirana Vlada u izbjeglištvu. Na skupštini je prisustvovalo 40 zastupnika iz saziva skupštine iz 1993. godine. Reintegracija područja pod kontrolom pobunjenih Srba nakon operacija Bljesak i Oluja i Erdutskog sporazuma za njih je predstavljala samo privremenu okupaciju. Svoje ciljeve iznijeli su u Rezoluciji obnovljene Skupštine Republike Srpske Krajine. U istom tonu je i Memorandum Srpske radikalne stranke koja je jedina javno podržala zahtjeve „obnovljenih“ institucija RSK. U memorandumu se stradanje Srba u Oluji povezuje sa stradanjem Srba za vrijeme fašističke NDH.⁶¹ Iako ove političke inicijative nisu polučile nikakav rezultat, važne su za razumijevanje stavova dijela izbjeglih Srba iz Hrvatske, ali i radikala, čijim raspadom nastaje Srpska napredna stranka, neprikosnovena vladajuća stranka u Srbiji u posljednjih 6 godina. Također, Srbi iz Hrvatske predstavljali su nezanemariv broj glasača, pa je podržavanje njihovih zahtjeva, kao i žestoke reakcije u vrijeme obilježavanja Oluje imale za cilj i pridobivanje glasova.

Ipak, prepucavanja i različite interpretacije Oluje nisu dramatično narušavale odnose između Hrvatske i Srbije, koji su, kako je već rečeno, bili najbolji u vrijeme Tadića i Josipovića. Razlika u odnosu na trenutno razdoblje, odnosno vladavinu Aleksandra Vučića je u tome što su demokrati u znatno većoj mjeri priznavali odgovornost koju snosi Srbija za ratove u devedesetima. Unatoč tome, suočavanje s odgovornošću za događaje u devedesetima nije provedeno u post-Miloševićevoj Srbiji.⁶² Potpunim preuzimanjem vlasti od strane Srpske napredne stranke na parlamentarnim izborima 2014. godine počinje i promjena vezana za kulturu sjećanja na ratove iz devedesetih.

Krajem lipnja 2015. godine premijer Srbije Vučić objavio je da su Vlade Srbije i Republike Srpske na zajedničkoj sjednici donijele odluku o zajedničkom obilježavanju stradanju Srba u Oluji 5. kolovoza.⁶³ Time je utemeljena nova službena komemoracija, Dan sjećanja na stradale i prognane Srbe u akciji Oluja, koja je 2015., na dvadesetu obljetnicu Oluje, prvi puta održana u Sremskoj Rači. Razne manifestacije održavaju se 4. i 5. kolovoza. Već te prve godine utemeljuju se glavni okviri narativa o Oluji koji će se reproducirati svih godina. Prvo obilježavanje popraćeno je dramatičnim naslovima u medijima sklonim Vučiću. *Večernje novosti* na naslovnici donose „Srbija tugovala, ustaše orgijale“. *Alo* na naslovnici ima naslov „Ustaše tražile da piju srpsku krv“. *Informer* na naslovnici pita „šta bi bilo kad bi rata bilo“ i poručuje „Hrvati, nemate šanse!“ Tu

---

⁵⁹ Pavlaković, V. "From Conflict to Commemoration: Serb-Croat Relations and the Anniversaries of Operation Storm", 2009, 73-82.

⁶⁰ Ured Predsjednika: Tadićeva izjava nije u duhu normalizacije odnosa, Index.hr, 1. 8. 2005. <https://www.index.hr/vijesti/clanak/ured-predsjednika-tadiceva-izjava-nije-u-duhu-normalizacije-odnosa/276978.aspx>; Dani bola i slave, Vreme, 7. 8. 2008. <https://www.vreme.com/cms/view.php?id=690456>

⁶¹ Pauković, D. (ur.), Uspon i pad Republike Srpske Krajine, 2005, 383-392.

⁶² Pogledati: Gordy, E. *Guilt, Responsibility, and Denial*, 2013.

⁶³ Dan sećanja, *Politika*, 2. 7. 2015. <https://www.politika.rs/sr/clanak/332008/Dan-secanja> (pristup ostvaren 17. 10. 2021.)

atmosferu začinio je Vojislav Šešelj spalivši hrvatsku zastavu u centru Beograda i obećavši Hrvatima novi rat.⁶⁴

Od prvog obilježavanja do danas uspostavljeni su okviri u narativu koji su stabilni i koji se nisu suštinski mijenjali. U tom kontekstu iskorak koji je napravljen u Hrvatskoj 2020. godine naišao je na negodovanje u Srbiji i Republici Srpskoj.⁶⁵ Razloge negativnim reakcijama treba tražiti u tome što obilježavanje Oluje 2020. u Kninu i kasnije u Gruborima predstavlja odmak od antagonističkog načina sjećanja koji postavlja jasne granice između „naše“ i „vaše“ istine. Uz to, potez hrvatskih Srba, bez podrške Beograda, u suprotnosti je s propagiranim ciljem Vučića o srpskom jedinstvu.

Glavni okviri u govorima

Najvažniji okvir komemoriranja Oluje u Srbiji (i Republici Srpskoj) je viktimizacija Srba. U tome postoji kontinuitet s diskursom koji je prethodio ratovima iz devedesetih. On se temelji na uokviravanju srpskih stradanja u Oluji bez refleksije ili kontekstualizacije na cijelo razdoblje rata u Hrvatskoj. To ujedno pretpostavlja izostanak odgovornosti srpskih političkih elita iz devedesetih. Ovaj okvir dio je šireg narativa koji sustavno pokušava revidirati povijest devedesetih, u kojem je odgovornost Srbije izostavljena, umanjena ili zamagljena, a fokus je na nepravdama i greškama drugih. Ovaj narativ temelji se na ocijeni da je međunarodna zajednica proglasila Srbe za glavne krivce ratova iz devedesetih „uz fokus na hrvatske, bošnjačke i albanske žrtve, uz ponižavanje, umanjivanje i negiranje srpskih žrtava“.⁶⁶

Naš narod je doživio tragediju biblijskih razmera, kao Jevreji i Jermeni. (Sremska Rača, 2015. Patrijarh srpski Irinej)⁶⁷

Nikad nećemo zaboraviti nepregledne kolone traktora koje voze dečaci jedva izbegli metku, bombi ili kami. Ikone našeg sećanja i večni temelji identiteta su majke koje privijaju svoje bebe u strahu da progonitelji od nekud ne iskrсну i završe svoj davno planirani, krvavi posao (Busije, 2021, Aleksandar Vučić, predsjednik Srbije)⁶⁸

Drugi važan okvir odnosi se na ocjenu Oluje kao etničkog čišćenja i zločina koji se prešućuje i za koji nitko nije odgovarao.

---

⁶⁴ Obeležavanje Oluje u Srbiji: Manipulacije žrtvama, *Radio Slobodna Evropa*, 6. 8. 2015. <https://www.slobodnaevropa.org/a/oblezavanje-olujeu-srbiji-manipulacije-zrtvama/27174059.html> (pristup ostvaren 17. 10. 2021.)

⁶⁵ Vučić opet priča o Oluji: 'To je najveće etničko čišćenje u Europi nakon 2. svjetskog rata', *Telegram*, 7. 8. 2020. <https://www.telegram.hr/politika-kriminal/vucic-opet-prica-o-oluji-to-je-najvece-etnicko-ciscenje-u-europi-nakon-2-svjetskog-rata/>; Dodik protiv odlaska Miloševića u Knin: 'Time daje legitimitet Oluji, to nije korektno od njega', *Jutarnji list*, 31. 7. 2020. <https://www.jutarnji.hr/vijesti/svijet/dodik-protiv-odlaska-milosevica-u-knin-time-daje-legitimitet-oluji-to-nije-korektno-od-njega-15011317> (pristup ostvaren, 18. 10. 2021.)

⁶⁶ Srbija obilježava Dan sjećanja na stradanje i progon Srba u akciji Oluja, *Večernji list*, 4. 8. 2016. <https://www.vecernji.hr/vijesti/srbija-obiljezava-dan-sjecanja-na-stradanje-i-progon-srba-u-akciji-oluja-1104077>

⁶⁷ Isto.

⁶⁸ Oluja iz srpske perspektive: zločini bez kazne, *Deutsche Welle*, 5. 8. 2021. <https://www.dw.com/sr/oluja-iz-srpske-perspektive-zlo%C4%8Dini-bez-kazne/a-58764698> (pristup ostvaren 17. 10. 2021.)

Što se tiče onih koji ćute o najtežim zločinima i etničkom čišćenju posle Drugog svetskog rata, naše je da kažemo da mi pomirenje želimo, mir uvek, pomirenje da, ali poniženje nikada. (Sremska Rača, 2020, Aleksandar Vučić, predsjednik Srbije)⁶⁹

Sastavni dio diskursa je osuda hrvatskog slavlja i hrvatske politike prema Srbima generalno. Pri tome se često ističe kontinuitet antisrpske politike u Hrvatskoj, posebno povezivanje s NDH.

Bezumnici praznuju naše stradanje kao dan obnove njihove države koja im je ostala od Pavelića. (Fruška Gora, 2015. Tomislav Nikolić, predsjednik Srbije)⁷⁰

Motiv je važan isto kao zločin jer mržnja ne poznaje vrijeme. Hitler je htio svijet bez Židova, Hrvatska je željela Hrvatsku bez Srba (Bačka Palanka, 2018, Aleksandar Vučić, predsjednik Srbije)⁷¹

Ta akcija je kockica u mozaiku zla koji je imao samo za cilj nestanak Srba, a provodio se cijeli dakle prošli vijek. Oluja iz 95. godine bila je samo završni cilj hrvatskog etničkog čišćenja i genocida nad Srbima u prošlom vijeku (Sremska Rača, 2020, Milorad Dodik, član Predsjedništva BiH)⁷²

Vrlo važan element je naglašavanje srpskog jedinstva i snage Srbije koja se očituje u redovito ponavljanoj frazi „nikad više Oluje“, koja se odnosi na zaštitu Srba u svim državama proizašlim iz raspada Jugoslavije. Promoviranje srpskog jedinstva i Vučića kao lidera i zaštitnika svih Srba s područja bivše Jugoslavije važan je okvir novog srpskog nacionalizma.

Više nikada nikakvih Oluja samo zato što su Srbi, nikada i nigdje neće biti. I nećemo više biti samo utočište - bit ćemo zaštita za svakog od njih i nikome nećemo dozvoliti da ga progoni i ponižava. (Bačka Palanka, 2018, Aleksandar Vučić, predsjednik Srbije)⁷³

Samo ujedinjeni možemo sve, razjedinjeni ne možemo ništa. (Sremska Rača, 2020, Aleksandar Vučić, predsjednik Srbije)⁷⁴

U govorima su prisutni i pozivi na mir, pomirbu i poštivanje tuđih žrtava.

---

⁶⁹ Dan sećanja na akciju „Oluja“ obeležen u Sremskoj Rači, *Danas*, 4. 8. 2020. <https://www.danas.rs/vesti/drustvo/u-sremskoj-raci-pocela-drzavna-ceremonija-srbije-povodom-godisnjice-hrvatske-akcije-oluja/> (pristup ostvaren 18. 10. 2021.)

⁷⁰ Obeležavanje Oluje u Srbiji: Manipulacije žrtvama, *Radio Slobodna Evropa*, 6. 8. 2015.

⁷¹ Vučić uoči Oluje poručio: "Hitler je htio svijet bez Židova, Hrvatska je željela Hrvatsku bez Srba", *Dnevnik.hr*, 5. 8. 2018. <https://dnevnik.hr/vijesti/svijet/aleksandar-vucic-uoci-obiljezavanja-oluje-obecao-kako-vise-nikad-uce-biti-oluja--526044.html> (pristup ostvaren 18. 10. 2021.)

⁷² Dan sećanja na akciju „Oluja“ obeležen u Sremskoj Rači, *Danas*, 4. 8. 2020. <https://www.danas.rs/vesti/drustvo/u-sremskoj-raci-pocela-drzavna-ceremonija-srbije-povodom-godisnjice-hrvatske-akcije-oluja/> (pristup ostvaren 18. 10. 2021.)

⁷³ Vučić uoči Oluje poručio: "Hitler je htio svijet bez Židova, Hrvatska je željela Hrvatsku bez Srba", *Dnevnik.hr*, 5. 8. 2018. <https://dnevnik.hr/vijesti/svijet/aleksandar-vucic-uoci-obiljezavanja-oluje-obecao-kako-vise-nikad-uce-biti-oluja--526044.html> (pristup ostvaren 18. 10. 2021.)

⁷⁴ Dan sećanja na akciju „Oluja“ obeležen u Sremskoj Rači, *Danas*, 4. 8. 2020. <https://www.danas.rs/vesti/drustvo/u-sremskoj-raci-pocela-drzavna-ceremonija-srbije-povodom-godisnjice-hrvatske-akcije-oluja/> (pristup ostvaren 18. 10. 2021.)

"Ne možemo samo plakati i kukati, već možemo izvući pouke. Da znamo što je mir i pokažemo poštovanje prema tuđim žrtvama, ali da nikad ne dopustimo nijekanje srpskih žrtava i svima da kažemo da ćemo biti svoj na svome (Fruška Gora, 2019, Aleksandar Vučić, predsjednik Srbije)⁷⁵

Moleći se danas za stradale, za naše bližnje, ne želimo da, zloupotrebljavajući žrtve, produbljujemo spiralu sukoba niti da vodimo ratove komemorativnim politikama sjećanja... Ne smijemo zaboraviti, ali moramo oprostiti. (Busije, 2021. Patrijarh srpski Porfirije)⁷⁶

Zaključak: Rekonciliacija je dug i složen proces. Da bi bila uspješna nije dovoljan samo protok vremena, već i jasne strategije ključnih institucija kako rekonciliaciju operacionalizirati. U primjeru hrvatsko-srpskih odnosa jasno je da niti u jednom trenutku nismo imali čvrsto opredjeljenje svih relevantnih institucija u obje države za rekonciliacijom. Kao što je ukratko prikazano u uvodu, bilo je boljih i lošijih razdoblja u posljednjih trideset godina, s tim da su ova prva gotovo uvijek završavala potenciranjem povijesnih trauma i ponovnom reprodukcijom neprijateljskog diskursa. Za odnose Hrvatske i Srbije zasigurno vrijedi Nietzscheova tvrdnja da se „previše povijesti“ može pretvoriti u „grobara sadašnjosti“.⁷⁷ U slučaju hrvatsko-srpskih odnosa mislim na previše traumatične povijesti koja preplavljuje diskurs i općenito odnose između dva naroda. Ukoliko se odnosi Srba i Hrvata isključivo iscrpljuju na povijesnim nepravdama i traumama rekonciliacija zasigurno neće biti ostvariva. Zbog toga je nužan rakurs o hrvatsko-srpskim odnosima i kroz pozitivne narative, a pogotovo one projekte koji gledaju u budućnost i unapređuju trenutnu poziciju jednog i drugog naroda. To ne znači prešućivanje traumatične povijesti ili zaborav, već „doziranje“ traumatične kulture sjećanja na nacionalnim razinama. Još važnije, kakva kultura sjećanja je potrebna za uspješnu rekonciliaciju? Kulturu sjećanja između ostalog možemo podijeliti na antagonističku i kozmopolitsku. Kozmopolitski način sjećanja temelji se na univerzalnom poštivanju ljudskih prava i fokusira se na žrtvu, pri čemu je naglasak na budućnosti, uz posebnu pažnju da upotreba povijesti ne proizvodi nove podjele i neprijateljstva.⁷⁸ S druge strane, antagonistički način sjećanja propagira jednu verziju istine, uz jasno definirane granice između „nas“ i „njih“, ne dozvoljavajući da druga strana priče ulazi u narativni okvir.⁷⁹ Sjećanje na ratove iz devedesetih u državama proizašlim iz komunističke Jugoslavije i dalje je dominantno antagonističko. Fokus je uglavnom na „našim“ žrtvama i „njihovim“ zločinima. To vrijedi i za obilježavanje operacije Oluja, iako je posljednjih godina došlo do pozitivnih pomaka u Hrvatskoj.

---

⁷⁵ Vučić: Poručujemo i ovima danas i Tuđmanu da su Srbi otišli, ali nisu nestali!, *Večernji list*, 4. 8. 2019. <https://www.vecernji.hr/vijesti/vucic-porucujemo-i-ovima-danas-i-tu-manu-da-su-srbi-otisli-ali-nisu-nestali-1336520> (pristup ostvaren 17. 10. 2021.)

⁷⁶ Vučić na komemoraciji Srbima stradalima u Oluji: 'Nikada se kao danas nije prekrajala povijest', *tportal*, 4. 8. 2021. <https://www.tportal.hr/vijesti/clanak/vucic-na-dan-sjecanja-na-poginule-i-prognane-srbe-nikada-se-kao-danas-nije-prekrajala-povijest-20210804> (pristup ostvaren 18. 10. 2021.)

⁷⁷ Citirano iz: Olick, J. K., *The politics of regret: On collective memory and historical responsibility*, 2007, 15.

⁷⁸ Levy D, Sznaider N. "Memory Unbound: The Holocaust and the Formation of Cosmopolitan Memory" 2002, 87-106.

⁷⁹ Erll, A. 2011. *Memory in Culture*, 2011, 159.

Oluja je u hrvatskoj kulturi sjećanja simbol pobjede u pravednom i obrambenom ratu protiv srpske agresije. Glavni narativni okviri u obilježavanju Oluje su opravdanost akcije, pobjeda, jedinstvo, kraj rata, žrtva i heroizam hrvatskih branitelja. Iako se od 2000. godine na obilježavanju Oluje spominju srpske žrtve, zadnjih godina u narativ se sustavnije uključuju zločini koji su počinjeni od hrvatske strane nakon akcije. U okviru tog zaokreta, koji je u punom smislu pokrenula trenutna vladajuća garnitura u kojoj sudjeluje i SDSS, prvi put je potpredsjednik Vlade iz redova srpskog naroda Boris Milošević sudjelovao na obilježavanju Oluje u Kninu 2020., a potpredsjednik Vlade Tomo Medved sudjelovao je na komemoraciji za srpske civile ubijene u Gruborima. U nastavku takve politike premijer Plenković sudjelovao je u rujnu iste godine na komemoraciji za devetero ubijenih srpskih civila u Varivodama, mjesec i pol nakon završetka akcije.⁸⁰ Ovo su svakako pozitivni pomaci, ali još će trebati napraviti dosta koraka da bi se ostvarila trajna rekonzilijacija. Uz priznanje i poštovanje svih žrtava nužno je i procesuirati sve zločine gdje je to moguće. To uključuje ne samo nijansiranu kulturu sjećanja u Hrvatskoj koja razumije i srpska stradanja i žrtve, već i istu takvu kulturu sjećanja u Srbiji.

U srpskoj kulturi sjećanja operacija Oluja potpuno je drugačije uokvirena. Ona predstavlja najveću tragediju srpskog naroda nakon Drugog svjetskog rata i zločin organiziranog etničkog čišćenja. Od uspona populističke i nacionalističke politike Aleksandra Vučića Oluja postaje vrlo važan simbol viktimizacije Srba. S dolaskom Vučića narativ o ratovima iz devedesetih značajno se mijenja – odgovornost Srbije i srpskog nacionalizma za ratove iz devedesetih se minimalizira ili se uopće ne spominje, a fokus je isključivo na srpskim žrtvama. To je ujedno dio šire revizije povijesti 20. stoljeća u kojoj su Srbija i Srbi prikazani kao najveće žrtve jugoslavenskih država. Od 2015. godine uspostavlja se službena državna komemoracija na kojoj se, istrgnuto iz svakog konteksta cijelog rata, na događaje iz kolovoza 1995. gleda isključivo iz perspektive tragedije srpskog naroda. Glavni okviri su viktimizacija Srba, etničko čišćenje, kontinuitet antisrpske politike, pogled u budućnost i pomirba, kako Hrvatska može slaviti Oluju i nikad više Oluja. Ovo zadnje Vučić u kontinuitetu ponavlja u kontekstu zaštite Srba izvan matične države na području bivše Jugoslavije. To ujedno treba biti pokazatelj konsolidiranog srpskog nacionalizma i jačanja Srbije, koju predstavlja Vučić, kao lider jedinstvenog „srpskog sveta“ na području bivše Jugoslavije. U okviru toga treba gledati i na protivljenje Srbije sudjelovanju predstavnika Srba u Hrvatskoj na obilježavanju Oluje u Kninu 2020. godine.

Summary : After the war in the nineties and dissolution of Yugoslavia political relations between Croatia and Serbia are dominantly marked by historic legacy and inability to deal with the 20th century traumas. Relations between two countries are annually at the lowest level during remembering Croatian Operation Storm at the beginning of the August. In opposition (and

---

⁸⁰ Plenković: “Kao predsjednik hrvatske Vlade, duboko žalim zbog toga, te vam u ime Vlade ovdje izražavam sućut za članove vaših obitelji čije živote hrvatska država – na žalost – nije uspjela zaštititi.”, Plenković u Varivodama: Sućut za srpske žrtve koje hrvatska država nije zaštitila, *Radio Slobodna Evropa*, 28. 9. 2020. <https://www.slobodnaevropa.org/a/plenkovi%C4%87-u-varivodama-su%C4%87ut-za-srpske-%C5%BErtve-koje-hrvatska-dr%C5%BEava-nije-uspjela-za%C5%A1tititi/30862620.html> (pristup ostvaren 20. 10. 2021.)

relation) to the victimization narrative on the fall of Vukovar, Operation Storm in Croatia became the keystone of the winner narrative of the Homeland War. For this reason, as opposed to being commemorated in Vukovar, in Knin the end of the war and victory is celebrated in the state-organized event of the operation's anniversary on 5 August. Main frames in Croatia are: legitimacy of operation Storm, victory, unity, end of the war, sacrifice and heroism of Croatian defenders. On the other side, since 2015, the leaders of Serbia and Republika Srpska have organized an official parallel commemoration in Serbia dedicated to the Serb victims of the operation after years of unofficial commemorations by Croatian Serb refugees. Official commemoration in Serbia is important part in the discourse of victimization of Serbs and revisiting the history of the wars in the nineties, which is connected with the rise of Aleksandar Vučić. Main frames in Serbia are: victimization of Serbs, ethnic cleansing, continuity of anti-Serbian policy, future and reconciliation, how Croatia can celebrate Storm and never again Storm.

Key words: Croatian-Serbian relations, memory politics, commemorations, war in Croatia, operation Storm